

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Justinián I., poslední císař východořímské říše.

David Totzauer

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkoval PhDr. Romanu Kodetovi Ph.D. za odborné rady, trpělivost a podporu při zpracování této práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1. Východořímská říše před nástupem Justiniána.....	7
1.2 Vládci ve východořímské říši před pádem západořímské říše.....	8
1.3. Mocenská krize a nástup Justiniána.....	9
2. Dospívání a nástup Justiniána na trůn.....	11
2.1. Život před nástupem na trůn.....	11
2.2. První roky vlády Justiniána I.....	12
3. Vnitropolitická situace ve Východořímské říši za vlády Justiniána.....	13
3.1. Reformy.....	13
2.2. Stavby.....	14
2.3. Umění.....	15
2.4. Literatura a vzdělání.....	15
2.5. Hospodářství.....	16
2.6. Náboženská problematika.....	17
2.7. Povstání v Níká.....	19
4. Morová epidemie ve východořímské říši.....	20
5. Zahraniční politika.....	21
5.1. Války s Peršany.....	22
5.2. Válka s Vandaly.....	24
5.3. Válka s Góthy.....	26
5.4. Belisarios.....	28
6. Poslední léta vlády a smrt Justiniána.....	29
Závěr.....	30
Resumé.....	32
Seznam použité literatury.....	33

Úvod

Důvod, proč si student vybral dané téma bakalářské práce je jeho zájem o Byzantskou říši, jež se zformovala z východořímské říše díky Justiniánově činnosti. Jednalo se o státní útvar, který v se té době řadil mezi nejvyspělejší země tehdejšího známého světa. Jako jedna z mála říší se dokázala vypořádat s nátlakem, jenž byl na ně veden ze strany Persie, která se pyšnila nejpočetnější armádou doby. Současně se student zajímá o osud jednoho z nejschopnějších vojevůdců sloužící na území římského území, Belisaria. Proto bude cílem práce analyzovat situaci ve východořímské říši před samotným nástupem na trůn, poté i během období jeho vlády, díky komu nebo čemu se staly jeho snahy o získání bývalých západořímských územích úspěšné, jak byla orientována jeho vnitrostátní politika. Dále vznik architektonických skvostů své doby a život obyvatel v Justiniánově říši.

V dalších bodech bakalářské práce se autor zaměří na řešení dílčích problémů, jakými byly například spory s okolními státy, občanské nepokoje v samotné říši, ale i neshody v rámci křesťanské církve. Student bude vycházet především z odborné literatury jak domácí, tak zahraniční provenience.

V úvodní kapitole se student zaměří vývoj východořímské říše před samotným nástupem Justiniána na trůn od doby jejího vzniku v roce 395. V podkapitolách budou uvedeny samotné příčiny rozdělení římského impéria na západní a východní část, následný vývoj v obou částech říše do roku. Rozbor útoků Germánů a Hunů, které byly završeny rokem 476, kdy došlo k pádu západořímské říše. Dále bude sepsán vývoj východořímské říše od mocenské krize, ke kterému došlo na konci 5. století, kdy se poprvé stal císařem někdo jiný než Říman. Tato kapitola bude završena nástupem Justiniánova strýce na císařský trůn, kdy se do této pozice dostal díky převratu, který byl proveden na jeho předchůdce. Ve druhé kapitole se student zaměří na samotný život Justiniána před nástupem na trůn, pokusí se dohledat, z jakých poměrů pocházel, kdo mu pomohl usednout na trůn, jaké měl podmínky pro to stát se císařem a jakého vzdělání dosáhl. Třetí kapitola bude zaměřena na Justiniánovo vnitropolitické záležitosti. Student se zde pokusí popsat důležitost jeho reformní činnosti, jež se stala základem pro vznik moderních států, dále císaři umožnila získat přehled na celou říši a zjednodušila mobilitu armády. Dále zde bude zmíněna stavební činnost za období Justiniánovi vlády,

ze které vzešla i dodnes obdivovaný chrám Boží Moudrosti (Hagia Sofia). V dalších podkapitolách bude popsán význam jeho, vznik literárních děl za jeho doby vlády, kde se autor zaměří především na tvorbu od Belisariova zapisovatele, Prokopia z Kaisareie. Bude zde uvedena i důležitost vzdělání ve východořímské říši, které ve své bylo nejvyspělejší v Evropě. Bude zde zmíněna hospodářská situace, před nástupem, během vlády a po smrti Justiniána. V poslední řadě zde bude zmíněno řešení vnitrostátních problémů, především pak povstání Níká a řešení náboženské otázky, při kterém se snažil spojit různé strany církve, které se mezi sebou nemohly dohodnout a následně se rozhodl pronásledovat monofyzisty. Popis příčin, průběhu a následků morové rány bude jádrem čtvrté kapitoly. Zde se bude popisovat samotný původ choroby, jak docházelo k šíření samotné nákazy, průběh morové expanze, Justiniánovy snahy o boj s epidemií a přibližná statistika úbytku počtu obyvatel po udeření první morové epidemie ve východořímské říši. Záležitosti kolem zahraniční politiky budou vysvětleny v páté kapitole. Zde budou uvedeny vztahy s okolními státy, Justiniánova snaha o získání území, která náležela západořímské říši před jejím rozpadem, a podrobněji budou popsány boje s Vandaly, s Peršany a s Góty, jež byly zapsány Prokopiem z Kaisareie. Dále autor popíše osud nejvýznamnějšího generála své doby, kterým byl bezesporu Belisarius, zde bude popsán původ, kariérový růst, největší úspěchy, jeho vyloučení z armády a následné navrácení a poslední léta jeho života. V poslední kapitole se autor zaměří na závěrečné období vlády císaře Justiniána, která se nesla v duchu celkového úpadku říše, obraně vůči nájezdům Hunů, Slovanů a Bulharů, ztráty některých území, a počínajících nepokojů v celé Byzantské říši spojené se špatnou ekonomickou situací.

Nejdůležitějším zdrojem k studentově práci bylo dílo *Age of Justinian*¹ od Michaela Maase, která popisuje celý Justiniánův život, jeho činnost ve vnitrostátním sektoru, snahy o získání území bývalé západořímské říše. Dále je zde uvedena jeho stavební činnost, řešení náboženské problematiky, příčiny a samotný průběh povstání Níká a mnoho dalších užitečných informací, které mi byly nápomocny při zhotovení práce. Dílo *Emperor Justinian and Byzantine Empire*² od Jamese Allana Evanse zachycuje Justiniánovo období vlády jako podnět pro další vývoj celé říše, jsou zde sepsány jeho pozitivní i negativní stránky císaře i jeho politiky. Spisy o válkách od Prokopia z Kaisareie byly využity při zpracování kapitol o zahraniční politice východořímské říše a

1 MAAS, Michael *Age of Justinian*, Cambridge, 2006.

2 EVANS, James Allan. *Emperor, Justinian and the Byzantine Empire*. London, 2005.

o vývoji samotné říše před nástupem Justiniána. Student čerpal z jeho knih *Válka s Peršany a Vandaly*³ a *Válka s Góty*.⁴ Tyto knihy popisují detailně průběh celé války, jednotlivé taktiky, které Belisarios použil pro překvapení nepřítele, situaci, která panovala jak v armádě tak i prostých obyvatel na obléhaném území a průběh nejvýznamnějších bitev. Ohledně náboženské problematiky bylo využito knihy *Církevní dějiny II.*,⁵ jejímž autorem je Pavel Aleš. Zde se student seznámil s důležitostí Jusiniánova postoje vůči církvi, s jeho snahou o sjednocení odlišných frakcí církve, ale i o jeho nelítostném pronásledování těch, kteří podle císaře nebyli příznivci církve. Díla *Dějiny Byzance*,⁶ které je dílem Bohumily Zástěrové a kol, a *A History of the Byzantine state and society*,⁷ Warrenem Treadgoldem, byla využita při zjištění situace ve východořímské a v západořímské říši od roku 395, kdy došlo k jejich definitivnímu rozdělení. Zde jsou obsaženy informace o politice, ekonomické situaci i dopad celoevropského stěhování národů, které bylo zapříčiněno nájezdy Hunů. V těchto knihách se student dozvěděl o situaci, jež panovala ve východořímské říši od druhé poloviny 5. století, kdy na trůn usedl velitel Isaurského kmene Zénon až do roku 525, kdy se stal Justinián spolucísařem svého strýce.

Východořímská říše před nástupem Justiniána

Římská říše na vrcholu moci zahrnovala celé Středomoří se všemi oblastmi, které k němu přiléhaly – od Mezopotámie a Sýrie na východě až po dnešní Francii, Španělsko a Británii na západě. Na severu tvořily její hranice Dunaj a Rýn, na jihu ovládla veškeré africké pobřeží až po neprostupnou poušť. Mohla se tedy považovat za říši světovou a činit si nárok na vládu nad veškerým „okrskem zemským“ (oikumene).⁸ Římská říše tak tvořila pestrý konglomerát oblastí s nejrozmanitějšími přírodními podmínkami a obyvatelstvem různého etnického původu, s nepřeborným množstvím kulturních tradic i rozdílnou hospodářskou vyspělostí. K vyrovnání odlišností mezi jednotlivými oblastmi docházelo jen poznenáhlu.

3 PROKOPIOS z Kasisareie, *Válka s Pešany a Vandaly*, Praha, 1985.

4 PROKOPIOS z Kasisareie, *Válka s Góty*, Praha, 1985

5 ALEŠ, Pavel. *Církevní dějiny II.*, Prešov, 1995.

6 ZÁSTĚROVÁ, Bohumila a kol, *Dějiny Byzance*, Praha, 1996

7 TREADGOLD, Warren, *A History of the Byzantine state and society*, Stanford, 1997

8 ZÁSTĚROVÁ, Bohumila a kol., *Dějiny Byzance*, Praha, 1996, s. 21.

Vznik východořímské říše je spojován s rokem 395, kdy se římská říše definitivně rozdělila na východní a západní část po smrti Theodosisa I., jenž byl posledním císařem, který získal kontrolu nad celou římskou říší.⁹ Pomyslná hranice rozdělující říši už nadále trvale od sebe oddělila římskou a byzantskou, později i římskokatolickou a orthodoxní civilizační a kulturní sféru, které se pak vyvíjely odlišným způsobem, přestože ve státní ideologii přetrvávala idea univerzální římské říše až do pádu Byzance.¹⁰

Podmínky, které panovaly v obou částech říše, byly značně odlišné. Západní polovina byla obklopena barbarými kmeny, které neustále západořímskou říši napadaly. Do roku 406 se barbarům povedlo prolomit obranu na řece Rýn a během následujících dvaceti let obsadit území v Gálii, v Hispánii a v severní Africe.¹¹ Náklady na obranu západořímských hranic, vybavení armády a zabezpečení měst byly mimořádně vysoké a zdroje na jejich pokrytí postupně docházely, navíc nadále uvadala morálka obyvatelstva, a proto není divu, že se říše blížila ke svému zániku. Naproti tomu se východořímská říše potýkala s podobnými problémy jen na území Balkánského poloostrova, když tyto provincie byly pod nátlakem Ostrogótů. Zbylé provincie, které se převážně nacházely na území Egypta a v oblasti Malé Asie, byly těchto nájezdů ušetřeny. V jednotlivých částech říše se nacházela naleziště nerostného bohatství, a proto měla říše vhodné podmínky pro další rozvoj.

Vládci ve východořímské říši před pádem západořímské říše

Od druhé poloviny 4. století dochází ke stěhování národů, když se Hunové stali postrachem pro celou Evropu a římská říše musela čelit náporu germánských a jiných barbarských kmenových svazů, které musely ustupovat před ničivou silou hunských nájezdů. Největší porážku utrpěla říše v bitvě u Adrianopole 9. srpna 378. V tomto konfliktu zemřel císař Valens a místo něj nastoupil Theodosius I., který se osvědčil v boji proti barbarům. Ten se od počátku své vlády musel potýkat s nájezdy Vizigótů.

9 ZÁSTĚROVÁ a kol, s. 48.

10 DOSTÁLOVÁ, Růžena, *Byzantská vzdělanost*, Praha, 2003, s. 20-21.

11 EVANS, James Allan, *The Emperor Justinian and the Byzantine empire*, London, 2005, s. 25.

Spor byl ukončen dne 3. října roku 382, když obě strany mezi sebou uzavřely smlouvu, díky které se Gótové usadili na území dnešní Itálie jako foederati.¹²

Theodosius I. byl posledním panovníkem, který vládl celé říši římské sám. Za jeho vlády se roku 393 také naposledy konaly olympijské hry. Pohanské chrámy nechal zavřít a všechn jejich majetek zkonfiskovat.¹³ Ke konci své vlády, roku 395, císař rozdělil říši mezi své syny. Arkadiovi (395–408) svěřil východní část a druhému synovi Honoriovi (395–423) přenechal západní část impéria.¹⁴

Od počátku 5. století byly germánské a hunské kmeny více než dostatečně seznámeny s bezmocnou situací západořímské říše, proto většina nájezdů byla podnikána právě tam. Konsolidovanější východ se stal terčem nájezdů Sásánovské říše.¹⁵ Kolem roku 410 došlo k dobytí Říma Vizigóty, kteří následně celé město vydrancovali. Východní říše byla napadána v oblasti Balkánu Ostrogóthy. Za vlády Theodosia II. došlo k zesílení hradeb v Konstantinopoli, a to napomohlo hlavnímu městu východořímské říše odolávat většině útoků zvenčí. S hunskými nájezdníky uzavřel Theodosius II. dohodu o neútočení, podle ní dostanou Hunové každoročně vyplacen tribut výměnou za ponechání římské říše. Theodosius II. nechal zhotovit zákoník: Codex Theodosianus. Ten byl vydán v roce 438 a jednalo se o sbírku nařízení a zákonů, které měly napomoci k jednotě římské říše.¹⁶ Vyplácení tributu Hunům bylo pozastaveno za vlády císaře Marciána, který se ujal vlády v roce 450. V reakci na to se Attila, hunský vůdce, rozhodl vytáhnout na západořímskou říši. Jeho výprava ale nakonec úspěšná nebyla. V roce 453 Attila umírá a říše Hunů se začala rozpadat.

Mocenská krize a nástup Justiniána

Ve druhé polovině 5. století došlo ve východní říši k vnitropolitickým problémům. V té době byla armáda tvořena převážně z Germánů, kteří začali získávat vliv i v samotné Konstantinopoli. Příkladem může být germánský generál Aspar, jenž měl kontrolu nad samotnou císařskou gardou, jeho syn Ardabur velel vojenským oddílům u východních

12 Barbarští spojenci Římanů, na základě smlouvy mohli přebývat na římském území výměnou za poskytnutí ochrany Římské hranice před nájezdníky, nejčastěji se jednalo o Germány.

13 ZÁSTĚROVÁ, s. 46.

14 HAVLÍK, Lubomír. Přehledné dějiny Byzance. Brno, 1979, s. 17.

15 Též známá jako Novoperská říše, nebo říše Árjů.

16 HAVLÍK, s. 18.

hranic východořímská říše.¹⁷ Do této nepříznivé situace nastupuje na trůn Leon I., kterému, jako prvnímu císaři ve východořímské říši, byla svěřena koruna konstantinopolským patriarchou. V roce 468 vyslal početnou armádu (podle záznamů měla mít okolo 100 000 vojáků a námořníků) na tažení proti Vandalům sídlícím v severní Africe na území dřívějšího Kartága. Výprava skončila ničivou porážkou a náklady téměř vyprázdnily státní pokladnu.¹⁸ Kvůli dluhům nemohl Leon včas vyplácet žoldy vojákům a to vedlo k odchodu velké části germánských vojáků vedených Asparem. Tato armáda se připojila k Ostrogótům, kteří v té době prováděli nájezdy v oblasti Balkánu. Problematiku s Germány se pokusil císař vyřešit tím, že část armády nahradí vojáky z kmene Isaurů,¹⁹ jejichž vliv získal po uzavření sňatku své dcery s vůdcem kmene, Zénonem. Tento krok se později ukázal jako velice kontraproduktivní, jelikož Isaurové se ukázali jako více mocichtiví, vyžadovali více privilegií a vše bylo završeno v roce 474, kdy nastupuje na trůn Zénon. Ten však nebyl přijat obyvateli Konstantinopole, kteří si zvolili za nového císaře Basiliskose, a Zénon byl donucen uprchnout. Avšak Basiliskos se projevil jako neschopný panovník. Odpor všech vrstev vzbudily velké daně. Císař Basiliskos vládl osm měsíců a pak se Zénon znovu zmocnil vlády.²⁰ Dne 4. září v roce 476 byl v Římě sesazen poslední císař říše západořímské Romulus Augustulus a západořímská říše zanikla.²¹ V roce 493 byl ostrogótský král Theoderich z rodu Amalů povolán Zénonem, aby se zbavil Odoakera, který obsadil území dnešní Itálie. Výměnou za to měl Theoderich získat državy na území dnešního Balkánu, které Ostrogótové už stejně okupovali. Odoaker byl poražen, ale Theoderich se rozhodl, že italské území je pro usazení mnohem výhodnější, proto se dohodl se Zénonem, že přenechá tuto oblast Ostrogóthům, výměnou za to byl Balkán osvobozen od nájezdů.

Po Zénonovi se vlády ujal Anastasius I., který se v prvním desetiletí svého panování musel vypořádávat s rostoucím vlivem Isaurů, jejich vliv se mu nakonec podařilo potlačit. Dále se zasloužil o zdokonalení měnové a daňové soustavy, díky čemuž snížil daňové zatížení městského obyvatelstva. I přes jeho snahy o zreformování říše probíhala

17 TREADGOLD, Warren, *A History of the Byzantine state and society*, Stanford, 1997, s.151.

18 Tamtéž, s. 153.

19 Kmen žijící na území dnešního Turecka, žili v oblasti poblíž dnešní Antálie.

20 PROKOPIOS z Kaisareie, *Válka s Peršany a Vandaly*, Praha, 1985, s. 219 – 221.

21 LUTTWAK, Eward Nicolae, *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, Harvard, 2009, s. 2.

celá doba vlády císaře Anastasia v občanských nepokojích, které byly způsobeny počátky nájzdů Slovanů na východořímskou říši a spory s církví.²²

Tou dobou se dostával do povědomí Konstantinpole Justinos z Bederiané,²³ který pocházel z chudých poměrů a pokusil se najít štěstí v řadách východořímské armády.²⁴ Díky jeho odhodlání a bojeschopnosti se brzy stal oblíbeným jak mezi lidem, tak i zástupci císařského dvora, proto byl za své úspěchy v bitvách postupně povýšen do hodnosti generála a nakonec získal i post cvičitele císařovy gardy, což byla nejvyšší pozice, které mohl voják dosáhnout. Justinos této funkce využil při převratu, který proběhl na Anastasia v roce 517. Zatímco se senát dohadoval o tom, koho zvolit jeho nástupcem, rozhodli o jmenování nového císaře příslušníci palácové gardy, kteří prosadili korunovaci svého velitele Justina.²⁵ I přes své výborné vojenské schopnosti si Justinos dobře uvědomoval, že nedosáhl žádného vyššího vzdělání, a tak nemá dokonalý přehled o tom, co vše je pro post vladaře důležité. O této problematice císaře se zmiňuje i Prokopios z Kaisareie ve své knize: „*Různé prameny poukazují na Justinovo nedostatečné vzdělání. Není však jasné, zda se tyto zprávy vztahují na literární vzdělání, které by bylo odpovídající pro císaře, nebo zda byl skutečně naprosto negramotný a nedovedl dokonce ani podepisovat svá nařízení bez příslušné šablony.*“²⁶ Z těchto důvodů povolal do funkce rádce svého synovce Justiniána, který vystudoval na škole v Soluni, a následně pro něj obstaral nejlepší učitele v zemi v oblasti diplomacie, taktiky, politiky, ekonomie a dalších oborů nutných pro výchovu schopného císaře.

Dospívání a nástup Justiniána na trůn

Život před nástupem na trůn

Budoucí císař Justinián se narodil v roce 483 jako Petr Sabbatius²⁷ v Tauresiu (dnes Caričin Grad, Srbsko) do rodiny pastevců. Díky svému strýci Justinovi, který ho v roce 490 adoptoval a byl již tehdy členem císařské gardy, mohlo být poskytnuto Petrovi

22 HAVLÍK, s. 19.

23 Původní jméno budoucího krále Justina.

24 V té době se mnoho mladých mužů snažilo dostat do východořímské armády, aby získali slávu, uznání a bohatství.

25 PROCOPIUS, *Secret History*, Michigan. 1961, s. 32–33.

26 Tamtéž, s. 33.

27 Původní jméno Justiniána

výborné vzdělání. Během studií se naučil latinsky, dále získal základy politiky a teologie.²⁸ U císařského dvora byl Justinův synovec oblíbený a při již zmíněném převratu v roce 517 byl členem palácové gardy, díky tomu mohl podpořit nástup svého strýce na trůn. V roce 519 získal funkci nejvyššího generála říše (*magister equitum et peditum praesentalis*). Justinos I. v roce 521 jmenoval Justiniána do funkce svého konzula a ten za zásluhy získal titul *patricius*.²⁹ V roce 525 získal Justinián titul caesar a v dubnu roku 527 byl Petr Sabbatius oficiálně jmenován spolucísařem.³⁰ V srpnu téhož roku Justinos I. zemřel a vlády se ujal Justinián I.³¹

První roky vlády Justiniána I.

Vláda Justiniána se dá rozdělit na několik období, která se prolínala. Počátek vlády je ohraničen roky 527, kdy se stává císařem a 542, vypuknutím morová epidemie ve východořímské říši. Tato etapa jeho vlády se vyznačuje reformní činností, které se ne vždy setkalo s pozitivní odezvou. Prokopios napsal: „*Jakmile Justinián přišel k moci, obrátil všechno vzhůru nohama.*“³²

Justiniánovo reformní snažení bylo započato již před samotným nástupem na trůn, když jeho prvním činem po převzetí svrchované moci bylo, že se o vládu rozdělil s milovanou ženou, proslulou Theodórou, v jejímž podivuhodném povýšení nelze spatřovat triumf ženské ctnosti.³³ Theodora vyčnívala výjimečnou inteligencí, šarmem, výřečností a statečností. V některých ohledech dokázala zastínit samotného císaře.

Justinián aktivně podporoval církve a neviděl ve filozofii žádné další využití, proto v roce 528 nechal zrušit Aténskou školu, což znamenalo symbolický konec pro antické smýšlení. O jejím konci se historik Edward Gibbon vyjádřil takto: „*Zbraně Gótů nezpůsobily athénským školám tolik škod jako nastolení nového náboženství, jehož služebníci přehlušili hlas rozumu.*“³⁴ Učitelé se mohli rozhodnout, zdali chtějí zůstat ve východořímské říši pod podmínkou, že přijmou křesťanství, nebo budou nuceni ze země odejít. Většina se rozhodla pro odchod a pokusila se založit školu jinde. Několik učitelů

28 MAAS, Michal, *The Cambridge Companion to the Age of Justinian*, Cambridge, 2006, s. 3.

29 Tamtéž, s.3.

30 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly*, Praha, 1985, s. 42.

31 Celým jménem Falvius Petrus Sabbatius Iustinianus.

32 PROCOPIUS, s. 56.

33 GIBBON, Edward, *Úpadek a pád římské říše*, Praha, 1983, s. 202.

34 Tamtéž, s. 216.

své žáky našlo, jejich učení se ale už nešířilo dál, a tak celá Aténská škola definitivně zanikla.

Vnitropolitická situace ve Východořímské říši za vlády Justiniána

Za Justiniánovy vlády došlo k přeformování celé říše. Byl vydán nový zákoník, který se na svou dobu stal velice pokrokový, byly postaveny velkolepé budovy, které jsou obdivovány i v dnešní době, a také došlo k prosazení ortodoxního křesťanství jako hlavního náboženství v říši. Všechny změny, které Justinián provedl během doby své vlády, způsobily proměnu celé říše tak, že došlo k zformování nového státního útvaru, který sám nazýval *Nova Roma* (nový Řím), později nazvanou odborníky jako Byzantská říše.

Reformy

Kromě expanzivních výbojů a výstavby památných budovami je Justinián spojován i s reformami v oblasti zákonodárné. Ve které se postarala o kodifikaci římského zákoníku. Tato přeměna zákoníku je především spojována s Treboniem, který zastával funkci „ministra spravedlnosti“.³⁵ S reformní činností začal Justinián již v roce 525, kdy se stal spolucísařem svého strýce Justina. První změnou v zákoníku, který se od doby Theodosia II. téměř nezměnil, bylo zrušení dodatku, jenž zakazoval císaři vzít si někoho méně urozeného původu. Tímto krokem si císař zajistil, že si mohl vzít Theodoru, která se stala jeho ženou až do roku 548, kdy zemřela.

Krátce po svém nástupu na trůn se císař rozhodl o obměnu zákoníků a v únoru roku 528 si vybral desetičlennou komisi, která měla vydat nový zákoník. Již v prosinci roku 529 byla vydána jeho první verze, jež se jmenovala *codex Justinianus*. V této verzi se však objevily nepřesnosti a některé zákony se staly brzy zastaralé, proto se Justinián rozhodl o vytvoření nové komise, která zmodernizuje daný zákoník. Nový zákoník *Codex Iustinianus repetititae praelectionis* byl publikován konstitucí Cordi 16. listopadu 534. Starý kodex se nezachoval a kromě zlomku jeho indexu nalezeného na papyru o něm nevíme prakticky nic. Kodex „nový“ byl rozčleněn na dvanáct knih, které se dělily na jednotlivé tituly, v nichž jsou konstituce řazeny chronologicky. Systematika knih Kodexu byla následující: 1. Náboženské záležitosti, prameny práva a státní úřady, 2. –

³⁵ JONES, Barry. J., *Dictionary of World Biography: 2nd Edition*, Canberra, 2015, s. 547.

8. Soukromé právo a soukromý proces, 9. Právo a proces trestní, 10. – 12. Právo finanční a správa státu. Všechny starší sbírky zákonů ztratily platnost po vskutku velmi rychle provedeném publikování nové sbírky *Novus Codex Justinianus*. Téhož roku vyšel i sborník, který byl tvořen padesáti knihami, sloužil jako rozhodující pomůcka soudců. Tento sborník byl později povýšen na zákon. Současně probíhala pod dohledem Treboniana práce na učebnici pro studenty práv. Zakončena byla zhruba ve stejné době jako nový zákoník. Příručka se jmenovala *Institutiones*.³⁶ V průběhu 11. století se Justiniánovy zákoníky začaly studovat na právnických školách v Itálii, především na Boloňské univerzitě. *Institutiones* se stala základem evropského práva moderních států a dodnes je v osnovách právnických škol.³⁷

Stavby

Vedle zákonodárných počinů a válečných podniků dosáhl Justinián mimořádné proslulosti svým ambiciózním stavebním programem, jehož popisu vyhradil Prokopios svoji knihu *O stavbách*.³⁸ Po potlačení povstání Níká byla značná část Konstantinopole v troskách. Císař se chopil nabízející se příležitosti k rozsáhlé rekonstrukci, v rámci níž nechal na místě někdejšího kostela Hagia Sofia („Boží Moudrosti“) vybudovat během pěti let velkolepou baziliku, vysvěcenou v roce 537.³⁹ Původně byla Hagia Sofia vystavěna jako křesťanský kostel, návrhem a provedením stavby byli pověřeni architekti Anthemios z Trallu a Isidor z Milétu. Obdobnou proměnu prodělal chrám svatých Apoštolů. Jiné významné stavby v hlavním městě spadající do Justiniánovy éry představovaly chrám svatého Sergia a Bakcha a chrám Božího Míru.⁴⁰

Za Justiniánovi vlády došlo v říši k vybudování veřejných budov, jakými byly lázně, lazarety, přístavy, nové silnice a nádrže. Především v druhé polovině jeho vlády došlo k výstavbě pevností, které měly ochránit říši před nájezdy Slovanů, Hunů a Bulharů. Nedaleko svého rodiště nechal císař za vysoké náklady vystavět město Justiniana Prima (v současnosti Caričin Grad).⁴¹ V roce 548 nechal vybudovat v Raveně chrám San

36 EVANS, s. 24.

37 CHULEV, Basil, *Justinian I the great – Macedonian Emperor of Konstantinopilitana a nova Roma*, Skopje, 2016, s. 47.

38 MAAS a kol, s. 355.

39 MEIER, s. 65.

40 EVANS, s. 50-51.

41 MAAS a kol, s. 355.

Vitale, který se v 9. století stal inspirací pro Karla Velikého při stavbě svaté kaple v Cáchách.

Umění

Justinián se považoval za patrona umění, během jeho vlády se Konstantinopol stala kulturním střediskem, které se dalo rovnat Alexandrii, Římu, nebo Antiochii za doby jejich největší slávy.⁴²

V průběhu 6. století se v hlavním městě začaly vyrábět šperky z drahokamů, slonoviny a ze zlata. V oblibě bylo umění zaměřené na náboženskou tematiku, příkladem mohou být mozaiky v chrámech, ve kterých se císař nechával se svojí ženou Theodorou zvěčnit po boku bájných postav křesťanství (Ježíš Kristus, panna Marie, Mojžíš...). Některé mozaiky jsou k vidění dodnes, mezi nejznámější patří ta v chrámu Boží Moudrosti, kde je zvěčněn císař s postavou Ježíše Krista a mozaiky v chrámu San Vitale, která jsou dnešní v době na seznamu památek UNESCO.

Literatura a vzdělání

Justiniánovo období zrodilo celou řadu výjimečných literátů, včetně dějepisce Prokopia z Kaisareie, sloužícího mezi lety 525 až 540 ve funkci rádce a sekretáře doprovázejícího vojevůdce Belisaria. Jeho tažení Prokopios zachytil v rozsáhlém díle *O válkách s Peršany, Vandaly a Góty*.⁴³ Ve svých dílech popisuje lineární vývoj jednotlivých událostí. O svém vladaři a říši, ve které žil, psal ve stylu *Translatio imperii*,⁴⁴ jenž se stal oblíbený v pozdější době například v Německu, ve Francii nebo v Anglii. U Prokopia vidíme dobu vlády Justiniána očima dvora a armády. Ve stejné době i žil kronikář Malalas, který se díval na dobu za vlády císaře očima prostého lidu.⁴⁵

Základem vzdělanosti ve východořímské říši byla vysoká úroveň školství. Za vlády Konstantina Velikého došlo ke zřízení vyšší školy v Konstantinopoli krátce po samotném založení města. Většina škol byl státem. Na vyšších státních školách se neučila theologie. Protiklad světské vědy a theologie zůstal ve východořímské říši a později v Byzanci vždy zachován. O theologické vzdělání pečovala církev ve svých

42 MAAS a kol, s. 343.

43 Tamtéž, s. 385.

44 Styl, který představuje vladaře a jeho říši, jakožto dědice velkolepé římské říše.

45 DOSTÁLOVÁ, Růžena, *Byzantská vzdělanost*, Praha, 2003, s. 135 – 139.

zařízeních. Za Theodosia II. se vyšší škola v Konstantinopoli stala skutečnou univerzitou. Na nižším stupni se vyučovalo gramatice, na vyšším rétorice. Zakladatelé školy měli však na mysli i hlubší odborné vzdělání ve filosofii, právech a lékařství, které na toto obecné vzdělání navazovalo.⁴⁶

Vedle university byla v Konstantinopoli i veřejná knihovna. Knihovníci se zde starali o ukládání kodexů, o jejich údržbu i opisování. I o tuto kulturní oblast tedy pečoval v Byzanci stát, nikoli církev, jak tomu bylo zvykem na Západě. Kdo toužil po dobré životní dráze, musel nabýt vzdělání, které bylo v Byzanci nespornou hodnotou. Je nepochybné, že celková úroveň laického vzdělání byla v Byzanci vyšší než na Západě.⁴⁷

Hospodářství

Již zhruba od poloviny 5. století se říše těšila pozvolnému ekonomickému vzestupu přetrvávajícímu i v prvních letech Justiniánova panování. Příčinou toho byl vytrvalý růst počtu obyvatel, v důsledku čehož se zvětšovala plocha obdělávané půdy. Nárůst soukromého bohatství a tím i komerčních aktivit včetně dálkového obchodu s luxusním zbožím zvýšil daňové výnosy, díky kterým mohl Anastasius I. zanechat svým nástupcům ohromnou rezervu 23 milionů solidů.⁴⁸ Díky těmto finančním rezervám mohl Justinián realizovat expanzivní výboje, kterými by říše získala nazpět území západořímské říše, splácet vysoké daně za mír s Perskou říší, dále se císař mohl angažovat ve vybudování veřejně prospěšných budov i honosných sídel, na něž byly vynaložena značná část veškerých financí. I když to tak nevypadá, Justiniánova ekonomická politika se nevyznačovala jen, místy až nezodpovědným, rozhazováním, ale nechal také vystavět několik pohraničních opevnění a navýšil stavy mobilních vojsk, která měla chránit nově získaná území. Tyto výdaje byly vyvažovány zastavením plateb pohraničním sborům.⁴⁹ V rámci svého reformního snažení usiloval o zefektivnění a zjednodušení administrativních struktur. Proto zakázal prodej úřadů a zrušil diecéze, přičemž posílil kompetence prefektů a správců provincií. Uvolněné prostředky posílily příjem do státní pokladny.⁵⁰ Během období, kdy vládl Justinián, se povedlo mnichům propašovat z východní Asie vajíčka bource morušového, z jehož vlákna, které se

46 Dostálová, s. 108.

47 Tamtéž, s. 110.

48 TREADGOLD, s. 281.

49 Tamtéž, s. 244.

50 MAAS a kol. s. 5.

odebírání z kulek tohoto hmyzu, se vyrábí hedvábí, které bylo možné do této doby sehnat jen při obchodu s Čínou a dalšími východoasijskými zeměmi za neúměrně vysokou cenu. Justinián nechal vybudovat v Konstantinopoli farmy na šlechtění bource morušového a „podniky“, které se zaměřovaly na zpracování hedvábí. K největšímu hospodářského rozmachu došlo ve východořímské říši ve 30. letech 6. století, od té doby začíná hospodářská konjunktura pomalu upadat a podobný ekonomický rozmach už říše za Justiniána nezažila. Tento úpadek byl zapříčiněn jednak Justiniánovými nadměrnými výdaji na znovudobytí západních zemí, jež byly jen zčásti pokryty ukořistěnými poklady Vandalů a Ostrogótů, a výstavbu obrany proti intenzivnějšími útokům ze strany Persie a Bulharů.⁵¹ Další příčinou bylo vypuknutí morové epidemie, která zachvátila zemi mezi lety 541-543. Mor pravděpodobně usmrtil přes čtvrtinu obyvatelstva žijícího na území východořímské říše (v Konstantinopoli až 40%) a to zapříčinilo nedostatek pracovních sil, což vedlo k rozvratu zemědělství a k celkovému omezení obchodní výměny. Taktéž byl uspišen úpadek východních měst, který v té době započal. Po této ekonomické ráně došlo k velkému finančnímu deficitu říše a Justinián se snažil tuto ztrátu dorovnat výběrem vysokých daní, které postihly především bohatší vrstvu obyvatelstva, když v některých případech došlo dokonce i na konfiskaci jejich majetku. Stát se dostal do dluhů a musel si vypůjčit finance od sousedních států. Dluhy, které Justinián zanechal po své smrti, byly značné a představovaly závažný problém pro všechny císaře panující v závěru 6. století.

Náboženská problematika

V průběhu třetího století se křesťanství značně integrovalo do římské společnosti. Nesmlouvavý odpor křesťanů vůči oficiálnímu kultu císaře je dostalo do potíží. Za Diokleciána došlo k poslednímu velkému pronásledování křesťanů, které svou intenzitou i rozsahem předčilo všechna pronásledování předcházející. I přes tohle nelehké období nezlomnost a odhodlanost křesťanů, při které byli schopni obětovat i své životy, dodaly křesťanské církvi nesmírně na prestiži a ta nakonec z pronásledování vyšla vnitřně upevněna a početně posílena.⁵² V roce 313 se Konstantin rozhodl jako první císař přiklonit ke křesťanství, o které vždy projevoval zájem. Křesťané ve

51 TREADGOLD, s. 274.

52 ZÁSTĚROVÁ, s. 35–36.

východořímské říši získávali nespočet privilegií, a tak začali být upřednostňováni před zástupci starého pohanství. Například představitelé křesťanské církve nemuseli chodit do armády, protože bylo rezpektováno nenásilné pojetí jejich života.⁵³ Zvýhodňování křesťanství způsobilo masivní konvertování z ostatních vyznání.⁵⁴ Růst vlivu církve v průběhu 4. století byl završen povýšením křesťanství na oficiální státní náboženství za vlády Theodosia I. v náboženských otázkách se stupňovalo soupeření mezi patriarchy jednotlivých vyznání v Konstantinopoli, Alexandrii a Antiochii. Už v roce 325 rozhodl nikajský koncil o odsouzení ariánského vyznání kvůli jeho tezi popírající Kristovo božství. Roku 431 prohlásil koncil v Edessu nestoriánství za zakázané. Nejvážnější krize vznikla při sporech týkajících se Kristovy podstaty, stoupenci monofyzitismu tvrdili, že Kristus měl jedinou podobu a to božskou. Na základě tohoto tvrzení byl názor monofyzitů zavržen chalkedonským koncilem v roce 451, ale v Egyptě a Sýrii se k tomuto názoru přiklonili téměř všichni obyvatelé. Většina dalších císařů se pokoušela obnovit narušenou církevní jednotu, avšak neúspěšně.

Za Justiniánovy vlády došlo k definitivní nadvládě křesťanství, tento krok byl stvrzen v samotném zákoníku, ve kterém se k této problematice vztahuje první svazek. Od druhé poloviny 30. let se Justinián pokoušel sjednotit jednotlivé „tábory“ křesťanské církve, sám byl zastáncem jen ortodoxní větve, ale možná i pod nátlakem Theodory, která byla monofyzistického vyznání, se pokusil o samotné sjednocení. Šlo zde o to, aby církev usměrnila asketický život do správné biblické perspektivy, a ochránila ho tak před vlivy dualistického, mythologického, spiritualistického helenismu tím, že odsoudí díla Euagria Pontského a Didyma, jež byla na svou dobu velice kontroverzní a byla základem sporů v samotné církvi.⁵⁵ Vše mělo být vyřešeno v roce 544, kdy Justinián uspořádal sjezd křesťanských biskupů a požadoval po nich, aby podepsali odsouzení „tří kapitol“, na které každá větev církve nahlížela jinak. Biskupové ze západní církve nebyli ochotni dané odsouzení podepsat, a tak spor pokračoval dál.⁵⁶ V roce 547 byl papež Vigilius pozdržen proti své vůli v Konstantinopoli, kde se konala další konference představitelů církve, aby napomohl Justiniánovi sjednotit církev. Konference byla ukončena samotným papežem, protože se dané strany nemohly mezi sebou dohodnout.⁵⁷

53 TREADGOLD, str. 126.

54 ZÁSTĚROVÁ, str. 38.

55 ALEŠ, Pavel, *Církevní dějiny II*, Prešov, 1995, s. 158.

56 Tamtéž, s. 160-161.

57 CHULEV, s. 45.

Poté, co se Justiniánovi nepodařilo sjednotit církve, rozhodl se císař zahájit pronásledování všech monofyzistů. I když se mu povedlo vyhnat z Konstantinopole téměř všechny příznivce tohoto náboženství, samotná víra nezanikla, její příznivci utekli do Egypta, kde vznikla jejich nová základna. Jiná část utekla do Sýrie, kde byly vytvořeny základy takzvané syrské církve, ze které později vzešlo koptské křesťanství.⁵⁸

Povstání v Níká

Na počátku 6. století byla Konstantinopol rozdělena politicky mezi několik táborů odlišujících se barvou, která měla symbolický význam. Hlavní tábory byly zpočátku tři, modří-převzato od Poseidona, zelení-převzato od Afrodity, fialoví- barva císařského roucha, tato strana později zcela zanikla. Vystupování na veřejnosti jim bylo zakázáno a tak se reprezentanti stran začali scházet v Hippodromu.⁵⁹ Byla zde strana bílých, červených, zelených a modrých, první dvě zmiňované ale měly nevelký význam. Mezi hlavní odpůrce císaře se řadila strana zelených, jejíž členové převážně pocházeli ze střední a nižší společenské vrstvy a řadili se mezi monofyzisty. Naproti tomu strana modrých byla převážně podporována aristokracií a bohatší vrstvou obyvatelstva, sám Justinián je podporoval a to zapříčinilo konflikty mezi těmito stranami. Podle novějšího bádání byly byzantské démy (latinsky *factiones*) především sdružení sportovních přívrženců a nikoli politické organizace. Počty jejich příslušníků byly poměrně nevelké, k nim však se neorganizovaně přidružovaly davy jejich stoupenců, takže ve vypjatých situacích obě strany dokázaly strhnout velké množství lidí.⁶⁰

Postupné konflikty mezi zástupci jednotlivých stran vypukly až v nepokoje, které vyvrcholily v roce 532, kdy bylo nutné zvýšit daně. Pro tento krok bylo hned několik příčin, jednak východořímskou říši zastihlo několik přírodních katastrof, jakými byly povodně, extrémní sucha a zemětřesení, dále značná část státního rozpočtu byla utopena v luxusu, který si císař dopřával, a nemalé finance šly i do staveb lázní a dalších budov. Toto rozhodnutí vyvolala vlnu nevole mezi příznivci strany zelených. Jejich zástupci se sešli v Hippodromu a sepsali požadavky, které měl císař splnit, jinak by hrozilo povstání. Justinián měl snížit daně, propustit několik svých rádčů. Císař požadavky splnil, paradoxem je, že jak strana zelených, tak i strana modrých to považovali za

58 EVANS, s. 185.-186.

59 CHULEV, Basil, *Justinian I the great – Macedonian Emperor of Konstantinopolitana a nova Roma*, Skopje, 2016, s. 19.

60 ZÁSTĚROVÁ, Bohumila a kol., *Dějiny Byzance*, Praha, 1996, s. 61.

panovníkovu slabost a vyrazili jednotně na palác. Obě skupiny při pochodu pokřikovaly heslo Níká! (Zvítězíš!). Poté co se Justinián dozvěděl o spojení obou skupin, rozhodl se uprchnout a město chtěl nechat na pospas osudu. Tehdy se ukázala statečnost Thehodory, když dodala Justiniánovi odvahy, aby vyslal armádu na potlačení nepokojů.⁶¹ A tak císařovi žoldnéři pod vedením Belisaira a Munda vtrhli ze dvou stran do hippodromu a pobili v jednom dni na třicet tisíc lidí. Povstání Níká stálo Justiniána téměř jeho trůn a podařilo se ho ukončit jen surovým masakrem.⁶² Během nepokojů byl vypálen chrám Boží Moudrosti (Haiga Sofia) a s ním i podstatná část hlavního města, jenž se musela opravovat několik let. Autor Mischa Meier měl celkem netradiční názor na tuto událost: „*Při povrchním posouzení událostí dosáhl Justinián úspěchu. Po roce 532 již neexistoval senátorský odpor proti jeho vládě, jenž by stál za zmínku. I konstantinopolský lid byl zastrašen.*“⁶³

Morová epidemie ve východořímské říši

V roce 542 postihla celou východořímskou říši morová rána, která znamenala znatelné ztráty na životech a stala se významně zastavila možný rozvoj říše. Podle dobových zdrojů se morová epidemie dostala do Byzance přes Středomoří z Egypta, jenž byl kolonií východořímské říše kde okolo povodí ústí řeky Nil samotná nákaza započala. Za „pomoci“ výměnného obchodu, který v té době mezi těmito územími probíhal, se nákaza dostala do Konstantinopole v dubnu.⁶⁴ Od hlavního města se epidemie šířila po celé zemi. Byzantská říše nebyla jedinou oblastí v Evropě, kde mor v té době vypukl, od září 541 se nákaza šířila z Alexandrie po území severní Afriky a přes Tunis se mezi lety 542-543 dostala do Španělska a do oblasti jižní Galie.⁶⁵ Nejvíce byla postižena území východořímské říše, především potom v Konstantinopoli, kdy denně umíralo 5000 až 10 000 lidí. Před samotnou epidemií byla Konstantinopol největším městem v Evropě, jež bylo obýváno více než půl miliónem obyvatel. Poté, co nákaza skončila,

61 CHULEV, s. 19.

62 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly*, Praha, 1985, s. 89.

63 MEIER, Mischa, *Justinián, život a vláda východořímského císaře*, Červený Kostelec, 2009, s.68.

64 MAAS, s. 135.

65 Tamtéž, s. 135-138.

přišlo hlavní město o více než 40% obyvatel. Celá říše pak přišla asi o třetinu obyvatel. Ztráty mohly být mnohem vyšší nebýt pohotovosti Justiniána, jenž 23. března vydal vyhlášku, ve které se lékaři museli připravit na samotné vypuknutí morové epidemie.⁶⁶ Dále pověřil armádu, aby odklízela mrtvolky, které se válely na ulici a znamenaly další zdroj nákazy. Financoval i dobrovolníky, kteří chtěli vypomoci s danou problematikou.⁶⁷ Na mor tehdy onemocněl i císař a jeho stav byl zřejmě kritický. Mezi vysokými říšskými úředníky se již uvažovalo o možném nástupci. Protože Belisarios a Buzes nebyli příliš diplomatictí a neopatrně kritizovali poměry, vysloužili si hněv císařovny Theodory. Buzes byl poté delší dobu uvězněn, Belisarios za trest ztratil velení ve válce proti Peršanům.⁶⁸ Tato zkušenost se dá zařadit mezi největší výzvy, kterým musel císař čelit. Jeho pohotovost se dá hodnotit kladně a to i přes to, že morová epidemie znamenala významnou ztrátu na životech po celé říši.

Zahraniční politika

Získání ztracených oblastí římské říše bylo Justiniánovým cílem již od jeho nástupu k moci. Cítil určitou zodpovědnost za navrácení zašlé slávy římského impéria, a proto chtěl vydobýt území, která kdysi náležela západořímské říši. Za jeho vlády byly vedeny války s Peršany, s Vandaly a s Góty. S pomalu sílící franskou říší uzavřel císař mír, aby se mohl soustředit na boje s uvedenými územními celky. Důvod proč o těchto výbojích víme je následující: „*Historik Prokopios z Kaisareie popsal tyto války, které vedl římský císař proti barbarským národům na východě i na západě, i průběh každé z nich, aby vynikající činy, budou-li o nich chybět zprávy, nebyly po dlouhém čase zasuty zapomenutím a tak byly natrvalo vymazány z lidské paměti.*“⁶⁹

Římská armáda v 6. století byla dělena na 7 polních armád a mnoho menších oblastních divizí, které se dělily na východní a západní podle místa kde působily. Tyto divize byly rozmístěny podél hranic říše. V jednotkách, které působily v divizích byly většinou veteráni, kteří byli v boji velice zkušení. Tyto jednotky se nazývaly *Limitanei* (Hraničář).⁷⁰ Císaři východořímské říše si najímali jednotlivý typ jednotek ze zemí, ve

66 MAAS, s. 138.

67 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly*, s. 161–168.

68 PROCOPIUS, s. 20-25.

69 PROKOPIOS z Kaisareie, *Válka s Peršany a Vandaly*, Praha, 1985, s. 9.

70 CHULEV, Basil, *Justinian I the great – Macedonian Emperor of Konstantinopolitana a nova Roma*, Skopje, 2016, s. 21.

kteří měli vojáci nejlepší výcvik pro daný druh boje. Příkladem mohou být lučištníci na koních, kteří byli verbováni z kočovných hunských kmenů, neboť jejich způsob života je k tomuto způsobu boje připravil nejlépe. Tato taktika byla použita již ve starém Římě, kdy se do armády verbovali jezdci z Namibie, vozatajové z Egypta etc., velice často docházelo k začlenění Germánů do armády, kteří se po dohodě s císařem mohli usadit na území římské říše, výměnou za to se stali členy hlídky u hranic. Ve východořímské armádě použili žoldáky jako učitele pro boj s nepřátelskými oddíly, aby se vojáci seznámili se silnými a slabými stránkami soupeře a na základě toho ,ohli vytvořit vlastní oddíl, který se dokáže vyrovnat cizí armádě. Příkladem může být pokus o vytvoření vlastního oddílu s lučištníky na koních, díky kterým východořímská armáda získala převahu v boji s pěchotou a kopiníky.⁷¹

Války s Peršany

V roce 422 za vlády Theodosia II. došlo k podepsání mírové smlouvy s Perskou říší,⁷² ve které vládl Šáh Bahrám. K porušení této smlouvy došlo v roce 440, když po Bahrámově smrti nastoupil Jazdkart II., který se rozhodl napadnout římské území. I přes tento incident se ani jedna ze stran nechtěla pustit do války, a tak mír vydržel až do vlády Justina, který v roce 523 urazil perského velkokrále⁷³ Kaváda I., jenž chtěl uzavřít definitivní mír. Výměnou za to měl Justinos adoptovat jeho syna Husrava,⁷⁴ císař však nabídku odmítl, protože Kavád chtěl tímto způsobem získat východořímskou říši bez boje. Husrav by po smrti Justina zdědil vše po svém adoptivním otci, včetně císařské koruny. Tímto započaly boje mezi Persií a východořímskou říší a Husrav, který byl už připraven odebrat se do Konstantinopole, se musel vrátit domů s nepořízenou a umínil si, že se Římanům pomstí za utrpenou urážku.⁷⁵ Když Justinián usedl na trůn, říše musela čelit útokům sásánovské Persie. Mladý císař se snažil zefektivnit obranu hranice s Peršany. Proto zavedl hodnost *magister militum per Armeniam*,⁷⁶ do které byl jmenován Sittas, který byl členem osobní stráže Justiniána. Císař dále jmenoval velitelem vojsk Belisaria. V roce 530 se Sittas dokázal ubránit útoku Peršanů, přesto že

71 LUTTWAK, s. 78.

72 Těž známa jako říše Sásánů.

73 V té době došlo ke změně označení pro perského vládce.

74 Lze se setkat se jménem Chosroés, jedná se o přeložení jména Husrav do řečtiny.

75 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly* s. 38-39.

76 V překladu velitel jednotek v Arménii.

ti měli značnou početní převahu. Následně se generálovi arménského oddílu povedlo podmanit si kavkazský kmen barbarů, Tzanů, jenž sídlil na území Perské říše. Přibližně ve stejné době se Belisariovi povedlo zvítězit v bitvě u Dary. I když byl Belisarios v roce 531 poražen v bitvě u Kalilniku, tak se perské armádě nepovedlo postoupit dále. Samotná válka byla ukončena až smrtí Kaváda I., když se jeho nástupce Husrav I. rozhodl válku ukončit, aby získal prostor pro upevnění své vlády. Samotná mírová smlouva, známa též jako „věčný mír“, byla podepsána v roce 532. Římané odevzdali Peršanům pevnosti Farangion, Bolon a téměř 11 000 liber zlata. Peršané odevzdali Římanům pevnosti v Lazice. Pro východořímskou říši to bylo obrovské finanční zatížení, přesto Justinián toto řešení uvítal, protože mu uvolňovalo ruce pro jeho zamýšlené výboje na západě, kde vznikla gótská království v Itálii, Galii, Hispánii a království Vandalů a Amalů v severní Africe.⁷⁷

Mír s Perskou říší nevydržel dlouho a již v roce 539, kdy si Husrav upevnil svoji vládu, začal mít ambice na zisk východořímské provincie v Sýrii. Dále využil velkokrál situace, že Belisarios byl v té době zaneprázdněn boji v Itálii. První tři výpravy do Sýrie dopadly pro Husrava velkým úspěchem, jelikož se mu povedlo vydrancovat značné území celé oblasti, která se řadila mezi nejúrodnější provincie celé říše. Justinián už byl ochoten podepsat smlouvu, která byla výhodná pro perského velkokrále. Ovšem čtvrtá výprava, která se nesla v duchu náboženské války, kdy byl útok zaměřen na město Edessa, dopadla pro Persii fiaskem a naplnila se legenda, která pravila, že město nebude nikdy dobyto barbarskými kmeny.⁷⁸ Justinián tohoto nezdaru využil a povolal Belisaria zpět z Itálie, aby vydobyl nazpět Laziku, která se při perském drancování přidala dobrovolně na jejich stranu. Belisariovi se povedlo dobýt město Petra, které bylo vestavěno do skály, a mělo tak přírodní, téměř nedobytné opevnění. V roce 542 se perská armáda stáhla z území Sýrie a východořímská armáda měla volnou ruku k získání ztracených území. Samotné dobývání pokračovalo zdárně do roku 543, kdy se východořímský vojevůdce dozvěděl, že je Justinián nakažen morem, a začal zvažovat možný nástup na trůn. Císař se však uzdravil a někdejší vojevůdce po příchodu do Konstantinopole byl bez milosti potrestán za svoji troufalost propuštěním z armády.

V roce 546 se sešli Justiniánovi vyslanci s Husravem a sjednali podmínky mírové smlouvy. Velkokrál byl ochoten navrátit území Laziky a Justinián mu vyplatil reparaci v

77 ZÁSTĚROVÁ, s. 67.

78 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly* s. 133.

hodnotě 2000 liber zlata. Tímto měl být uzavřen mír na dobu pěti let, avšak Husrav neměl v úmyslu danou smlouvu dodržet. V roce 548 byla vyslána perská armáda na území Laziky, kterou chtěl získat zpět. Boje trvaly do roku 550 a Peršané byli nakonec z Laziky vyhnáni. Samotná válka mezi Persií a východořímskou říší pokračovala až do roku 561, kdy byla uzavřena mírová smlouva, přičemž Lazika byla definitivně uznána za východořímskou oblast.

Válka s Vandaly

Za vlády císaře Honoria se spojil kmen Vandalů s kmenem Alanů, kteří byly vedeni Godesigilem. Ten se rozhodl napadnout oblast Hispánie, která v té době patřila ještě římské říši. Honorius nechtěl vyvolat žádné rozepře, a proto dovolil Godesigilovi a jeho lidu usadit se na jím dobytém území. Za vlády Valentiána se libyjský velitel Bonifatius pokusil získat celou oblast pro sebe. Spojence našel u Vandalů, jež byli vedeni Godesigilovými syny. Vandalům se tato příležitost hodila, protože v Hispánii čelili nátlaku Vizigótů, a proto se snažili najít nové území pro svůj lid. Přelutím do Afriky se stali prvním barbarským kmenem, který kdy takovou plavbu uskutečnil.

Poté, co se Bonifatiovi povedlo získat vládu v Libyi, začali Vandalové vyžadovat za výpomoc v boji část území, aby se zde mohli usadit, jelikož v té době došlo k obsazení Hispánie Vizigóty. Bonifatius s tímto návrhem nesouhlasil a svedl s Vandaly bitvu, ve které prohrál, a byl donucen odejít z Lybie. Tehdy se Vandalové zmocnili Libye a vyhnali z ní Římany.⁷⁹ Po zisku území se Vandalové zaměřili na své loďstvo, a stali se tak obávanou námořní mocností ve Středoziemském moři, dále nechali zbourat hradby, které byly vystavěny kdysi, později se tento krok ukázal jako chybný. Císař Leon I. se v roce 468 pokusil o znovuzískání Lybie, avšak jeho flotila vedená Basiloskem byla poražena a možná proto se až do Justiniánovy vlády žádný východořímský císař nepokusil Vandaly napadnout. Za vlády Zénona došlo k podepsání mírové smlouvy s Geiserichem, který v té době byl Králem Vandalů a Amalů. Tato smlouva vydržela až do vlády Justina.

Mnoho spisů naznačuje, že se Justinián snažil dobýt území Vandalů hned od počátku své vlády, avšak Mischa Meier byl jiného názoru: „*Justinián v žádném případě – jak je možné se opakovaně dočíst a jak to ze zpětného pohledu líčí i východořímská*

79 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly* s. 208-209.

*historiografie – nepomýšlel na ovládnutí vandalské říše od samého počátku.*⁸⁰ Pravdou je, že Geiserichův vnuk Childerich byl spojencem východořímské říše a ještě za vlády Justina byl přizván ke společné vládě. Vztahy mezi státy byly umocněny, když v roce 530 se Childerich stal tolerantním ke křesťanství navzdory svému ariánskému vyznání. Ještě téhož roku byl ale svržen a zavražděn svým bratrancem Gelimerem. Jelikož byl Justinián ve válce s Peršany, nemohl pomstít smrt svého spojence ihned.

V červnu roku 533 pověřil císař Belisaria, aby dobyl říši Vandalů a Alanů a zde svrhnul vládu Gelimera. Již před samotným příplutím na africkou pevninu se Belisarios utkal s Gelimerem v námořní bitvě u Tricamara, kterou východořímská armáda s přehledem vyhrála, a Gelimer se stáhl do pevnosti na hoře Papua, kde sídlil kmen Berberů. Toho Belisarios využil a během několika týdnů se mu podařilo dobýt Kartágo, hlavní město říše. Samotný kartáginský lid přivítal vřele příchozí východořímskou armádu a otevřel přístavní brány. O samotném přivítání se zmínil Prokopios takto: „*Ráno Belisarios vstoupil do Karthaga, zadržel vojáky v jejich počínání, že neudělali jeho tažení žádnou hanbu. Neslyšeli jsme žádné výhrůžky, jaké se obvykle volají, ani jsme neviděli, že by nějaký řemeslník byl nucen přerušit svou práci. Naopak ve městě, které bylo právě dobyto a změnilo vládu, ani jediný obchodník nezavřel svůj krám. Belisarios pak nechal obnovit karthaginské hradby.*“⁸¹

Po téměř ročním obléhání pevnosti Papua byl Gelimer donucen uznat definitivní porážku a tak skončila vláda Vandalů a Amalů na území Libye. Justinián poskytl Gelimerovi azyl na území Galatie, ležící v dnešním Turecku, kde mohl pobývat se svými příbuznými. Území dobyté ve válce s Vandaly, zahrnující vedle severní Afriky také Sardinii, Korsiku a Baleáry, bylo již v roce 534 zcela podrobena řádné císařské administrativě, jež nechala znovu vystavět stržené hradby. Do čela civilní správy byl postaven *praefectus praetorio per Africam*, jemuž podléhalo sedm místodržitelů provincií.⁸²

Belisarios byl za své úspěchy v Africe odměněn do té doby nevídaným průvodem v Konstantinopoli. Část válečné kořisti byla vyplacena synům zavražděného Childericha. Tato válka dopadla jednoznačným vítězstvím pro východořímskou říši, jednu z příčin úspěšného boje popisuje Gibbon takto: „*Vojsko Vandalů oslabovaly rozpory a*

80 MEIER, s. 76.

81 PROKOPIOS, *Válka s Peršany a Vandaly* s. 238-245.

82 EVANS, s. 137.

*podezírání, kdežto římské bylo prodchnuto duchem Belisaria, jednoho z hrdinů, jejichž jméno znají všechny doby a všechny národy.*⁸³

Již v roce 536 započaly v Libyi nepokoje a Maurové postupně zpustošili celou zem, na boj proti nim byla vyslána armáda pod velením Ioannese, kterému se povedlo Maury v roce 548 vytláčit z Lybie a započala obnova země, která byla zpustošena nájezdy afrických kmenů.

Válka s Góthy

Když padl v roce 476 samotný Řím a s ním celá západořímská říše, germánský vůdce Odoaker si vážil východořímské správy a rozhodl se věnovat dobyté území Itálie tehdejšímu vládci Zénonovi. Za odměnu byl Odoaker dosazen do funkce spoluvládce v Itálii a získal třetinu území. V roce 487 byla východořímská říše napadena Theoderichem z rodů Amalů, který sjednotil kmeny Ostrogótů a stal se jejich králem. Ostrogóti se dostali až k hradbám Konstantinopole. Zénon dobře věděl o Theoderichově zájmu o Itálii, a dovolil mu obléhat její území, když se mu podaří sesadit Odoakera, který si už podmanil skoro celou zemi. Mezi lety 488 až 493 se Theoderichovi podařilo získat téměř celé území Itálie, ale jelikož se mu nepodařilo dobýt Ravenu, ve které sídlil Odoaker, dohodli se oba na společné vládě v Itálii. Po několika letech se ujal Theoderich vlády sám, neboť nechal zavraždit Odoakera za údajný pokus o atentát na svou osobu. Tak se dostal Itálie do moci Gótů. V roce 497 byla jeho vláda uznána i ve východořímské říši, kde už vládl Anastasius, který se rozhodl podepsat smlouvu o spojení, na důkaz úcty byl Theoderich jmenován náměstkem východořímského císaře.

Po smrti Theodericha Velikého v roce 526 se ujala vlády jeho dcera Amalasantha, vystupující jako regentka za svého nedospělého syna Athalaricha.⁸⁴ Její vláda však nebyla v říši uznávaná a v roce 534 byla donucena si vzít Theudata, který se tak stal králem Gótů. Amalasantha nesouhlasila s vládou manžela a snažila se najít azyl ve východořímské říši. Zpočátku jí nechtěl Jusinián vyhovět, protože její manžel Theudat začal napadat území jeho říše, ale v roce 535 se císař stal opatrovníkem Amalasunthy a poskytl jí azyl. Theudat se však dozvěděl o její zradě a nechal ji zavraždit. Tyto události poskytly Justiniánovi záminku k intervenci, kterou stejně zamýšlel.

83 GIBBON, s. 221.

84 EVANS, s. 136.

V roce 536 byla vyslána armáda na dobytí Itálie, této armádě velel Belisarios. Za 20 dní se mu podařilo dobýt Neapol, kterou zaskočil jediným silným útokem.⁸⁵ Během jednoho roku získal polovinu Itálie včetně Říma, který byl navrácen Římanům po šedesáti letech a byl převzat bez jakéhokoli použití násilí.⁸⁶ Samotný příchod do Říma popisuje Gibbon takto: „*Římany ohromil vlastní úspěch, a dav vysokých silných barbarů byl zmaten, když si uvědomil vlastní pasivitu, a zmužilé ženy plivaly na tváře synů a manželů a trpce jim vyčítaly, že zrádně vydali svou říši a svobodu trpaslíkům z Jihu.*“⁸⁷ Zde se ale musel Belisarios bránit mnohonásobně početné přesile, kterou se mu jako zázrakem podařilo odrazit, když dokázal nepřítele zaskočit dobytím města, které bylo blízko jejich hlavní pevnosti v Raveně. Už se zdálo, že válka brzy skončí, nicméně došlo k porušení mírové smlouvy mezi Persií a východořímskou říší a v roce 540 se musel Belisarios stáhnout z Itálie, aby zasáhl proti Husravově tažení v Sýrii. Zde se ukázala nesmírná oddanost Belisaria vůči císaři, jelikož Ostrogóti se nabídli, že se bezpodmínečně vzdají, pokud se Belisarios stane jejich císařem. Ten tak neučinil a vrátil se do Konstantinopole.

Poražení Ostrogóti využili odchodu východořímských armád a již v roce 541 si zvolili nového krále Totilu, kterému se podařilo získat většinu dobytých území zpět. V roce 544 byl Belisarios znovu povolán do armády, avšak už nebyl vrchním velitelem vojsk.

Úspěšné tažení na Ostrogóty proběhlo mezi lety 548-554, kdy vedl armádu nově pověřený vrchní velitel Narsses, ke kterému se připojil i Belisarios. V roce 554 porazili Ostrogóty v rozhodující bitvě u Voltorny. A tehdy mohl Justinián vyhlásit pragmatickou sankci, kterou obnovil římskou civilní správu v Itálii a určil její zásady, jež zde panovaly před rokem 535.⁸⁸ V té době dosáhla východořímská říše největšího rozmachu, jelikož v roce 551 došlo k dobytí jižní Hispánie a rozloha celé říše částečně připomínala starou římskou říši, takzvané „*Mare nostrum*“,⁸⁹ jež byla největší své doby. Ještě během vlády Justiniána došlo ke ztrátě některých území. Náklady, které byly vynaloženy na vojenské výpravy a zaručení mírových smluv, byly více než značné, navíc na říši začaly útočit kmeny Slovanů, Germánů a Hunů. I když Justinián nechal vybudovat nová opevnění, tak se východořímské říši nepodařilo veškeré území uchránit.

85 LUTTWAK, s. 80.

86 PROKOPIOS, *Válka s Góty*, s. 51.

87 GIBBON, s. 235-236.

88 ZÁSTĚROVÁ s. 70-71.

89 Římské moře (Naše moře).

Belisarios

Mnoho vojenských úspěchů by se neuskutečnilo bez přítomnosti schopných vojevůdců. Mezi nejznámější patří Mundus, Flavius, ale nejvýznamnějším byl bezesporu Belisarius, který se podle odborníků řadí mezi nejschopnější římské vojevůdce.⁹⁰

Flavius Belisarius se narodil v roce 505 na území dnešního Bulharska, jeho rodiče byli členy balkánské aristokracie, a tak mu mohlo být poskytnuto výborné vzdělání. Již od počátku studií se u něj projevil mimořádný vůdcovský talent. První bitvy se účastnil již v 15 letech, kdy musel čelit vpádu *Gepidů*⁹¹ na římskou hranici podél řeky Dunaje. Díky chytrému systému zásobování armády po vodě získala jeho armáda strategickou převahu a nakonec byli Gepidé zahnáni. Za tento čin byl Belisarios povýšen Justinem na člena císařské gardy. Během dalších let se prokázal jako schopný vojevůdce a v roce 530 ho císař Justinián pověřil velením východořímské armády.⁹² Tento vojevůdce byl mezi lidem velice oblíben nejen za své vojenské úspěchy, ale také za svou velkorysost. Pokaždé, když se vrátil z bojů s kořistí, část zisku rozdělil mezi prostý lid, aby zbytečně netrpěl, dále se snažil vypomoci i lidem, kteří byli v nouzi, a tak jeho popularita stále stoupala. Mezi jeho největší úspěchy lze určitě zařadit dobytí Itálie, Kartága a úspěšnou obranu proti nájezdům z Perské říše. I Díky těmto úspěchům byl zpočátku u samotného císaře velice oblíben, ale v průběhu dalších let ho císař začal podezírat z možného pokusu svrhnout ho z trůnu. Theodora byla vůči Belisarovi podezřívavá. I přes to byl tento vojevůdce oddaný svému císaři. Jeho oddanost popsal Gibbon takto: „*Neochvějnou Belisariovu trpělivost a věrnost možno považovat buď za vsutku vzácnou, nebo naopak za nedůstojnou opravdového muže.*“⁹³ Příkladem může být již zmíněná situace z roku 540, když se mu téměř podařilo dobýt Itálii. Zde mu totiž poražení Góthové nabídli, že se vzdají, pokud se Belisarios stane jejich císařem, on tuto nabídku odmítl a chtěl, aby se dobyté území stalo součástí východořímské říše.

Ctil zásadu, že armáda s vysokou morální disciplínou má vždy šanci zvítězit, i když je v početní nevýhodě. Ukázkovým příkladem jeho teze může být obléhání Říma, kdy se Belisarios společně s necelými 10 000 muži bránil proti mnohonásobné přesile (některé zdroje popisují armádu o velikosti 150 000 mužů), která nakonec dopadla vítězstvím

90 BARKER, John Walton, *Belisarius Byzantine general*, Encyklopedia britannica, <https://www.britannica.com/biography/Belisarius>, navštíveno 25.3 2018.

91 Východogermánský kmen, který dříve sídlil v Karpatské kotlině.

92 Tamtéž, s. 1.

93 GIBBON, s. 238.

Belisaria, když dokázal odlákat pozornost části nepřátelské armády nečekaným útokem na jiné město. Při vniknutí na dobyté území se vždy pokoušel o udobření si tamního obyvatelstva, aby si získal jejich podporu, a mohl si tak odkoupit zásoby pro svoji armádu. Proto nechtěl, aby jeho vojáci rabovali na jimi dobytém území. Za porušení tohoto nařízení Belisarios neváhal potrestat muže ze svých řad a to i přesto, že to mnohdy vyvolalo vlnu nevole v jeho armádě.

Přes jeho veškeré úspěchy došlo v roce 543 již k zmíněné situaci, kdy se Belisarios vrátil do Konstantinopole. Za trest byl zbaven všech svých vojenských titulů, a dokonce byl rozpuštěn i jeho pluk, který byl vzorem východořímské armády. V roce 544 byl Belisarios zpět povolán do armády a účastnil se tažení do Itálie, kde se Gótové vrátili opět k moci. Bylo mu svěřeno jen 300 vojáků z Thrákie. I přes to byl Belisarios schopen vyhrát několik bitev proti tamějšímu vládci, Totilovi. Během úpadku říše v roce 559 se na své náklady s dobrovolnými sbory snažil zabránit průniku Hunů a Bulharů, kteří se dostali až k branám Konstantinopole. I přes tento čin se nedočkal císařovy úcty, ba naopak, v roce 563 byl postaven před soud, kde byl obviněn za pokus ze svržení Justiniána z trůnu a potrestán mu vypálením očí rozžhaveným železem.⁹⁴ Belisarios nakonec umírá v březnu 565. Od doby, kdy se stal velitelem až do roku 540, kdy byl odvolán z Itálie, byl doprovázen historikem Prokopiem z Kaiseirie, díky kterému známe průběh bitev s Vandaly, Góty a s Peršany. Po roce 540 se Prokopios rozhodl vrátit do Konstantinopole, kde zažil morovou epidemií. Kromně válek popsal Prokopios také stavby, které byly zhotoveny za Justiniánovy vlády.

Poslední léta vlády a smrt Justiniána

V červnu 548 zemřela císařovna Theodora, která byla Justiniánovi oporou v nesnázích, i když nedůvěřovala mnohým z jeho rádců, především pak Jannu z Kappadokie, který byl vrchním výběřčím daní. Závěr Justiniánova panování poznamenalo mnoho katastrof, které se dotkly převážně Konstantinopole. Nejprve město postihlo silné zemětřesení v roce 557. Následujícího roku se zhroutila kopule chrámu Hagia Sofía, jejíž oprava trvala téměř stejně dlouho jako výstavba samotného chrámu. V téže době postihla město druhá epidemie moru, která ale nebyla tak ničivá jako ta předchozí.⁹⁵ Krátce po Theodořině smrti musel Justinián čelit spiknutí, jehož cílem bylo dosazení Germana za císaře. Bylo

94 BARKER, s. 3.

95 Tamtéž, s. 253.

bez většího úsilí potlačeno, císař viníky nijak vážně nepotrestal.⁹⁶ Mnohem vážnější bylo povstání, které započalo na podzim roku 562, zde byli zapojeni i zástupci z obchodních a senátorských kruhů. Jejich záměrem bylo sesadit císaře z trůnu. Toto povstání bylo potlačeno mnohem surověji a mnoho viníků nechal Justinián potrestat. Podezření padlo i na Belisaria, kterému byly za trest vypáleny oči a dostal domácí vězení.⁹⁷ Smrt zastihla Justiniána v noci 14. listopadu 565 v Konstantinopoli, ve které žil po celou dobu své vlády. Jelikož zemřel bez dědice, následníkem se stal jeho synovec Justinus II.

Závěr

Dle mého názoru byl císař Justinián postavou, která se díky jeho reformní činnosti, které se věnoval skoro celý život, postarala o celkovou proměnu říše, jež se do té doby opírala o starořímské zásady a metody. Jeho reformní činnost byla na svou dobu tak pokroková, že je známa až dodnes a to především díky jeho dílu, které je známo jako *Corpus Iuris Civilis*, jež se stalo „základním kamenem“ pro vybudování zákoníků moderních evropských států a je vyučováno na právních fakultách i v dnešní době. Hlavním strůjcem tohoto zákoníku je ale výbor, který byl císařem pouze vybrán, císař s nimi pouze konzultoval o podobě jednotlivých zákonů. Hlavním strůjcem se stal Trebonius, jenž byl císařem jmenován do čela této rady. Díky svým zákonům dokázal zefektivnit výběr daní, mobilitu vojska a zabránil šíření korupce mezi státními úředníky a umožnila císaři dosadit do významných pozic lidi, kteří se na řešení dané problematiky byli nejlépe kvalifikovaní. Dalším odkazem se staly jeho expanzivní výboje, které zařídily územní zisky, jež kdysi náležely západořímské říši, která se v roce 476 rozpadla. Vzniklo tak území, jež bylo ve starověku nazýváno *Mare nostrum* kvůli zisku kontroly nad Středozezemním mořem, je nutné dodat, že tyto územní zisky byly vykoupeny za poměrně nevýhodné mírové sankce, jež byly vypláceny především Perské říši. Tyto výdaje si vyžádali zvýšení daní v říši, které způsobilo v říši nepokoje a způsobilo povstání Níká, které mohlo znamenat konec vlády Justiniána již v roce 532, nebýt jeho ženy, která svou duchapřítomností dokázala dodat armádě morální podpory na celkové potlačení povstání, jež bylo zakončeno krvavým masakrem ve městském hippodromu.

96 EVANS, s. 176.

97 MEIER, s. 136.

Pro církevní dějiny se stal významnou postavou kvůli definitivnímu prosazení východní církve na území východořímské říše. Domníval se že byl seslán bohem pro nastolení míru mezi církví západní a východní, proto se pokoušel o sjednocení jednotlivých složek církve, které nakonec dopadlo neúspěšně. Samotné prosazení církve v říši bylo doprovázeno pronásledováním pohanů, židů a monofyzistů. Díky svému systému, jenž zajišťoval výběr vhodných kandidátů na významné pozice byl Justinián obklopen velice schopnými muži, příkladem může být velitel vojsk Belisarios, jenž vynikal výjimečným strategickým myšlením, které mu napomohlo porážet i několikanásobně početnější vojska. V pozdějších letech se stal údajnou hlavní hrozbou pro svržení císaře a Justinián ho kvůli tomu nechal propustit s armády, rok na to byl sice Belisarios povolán zpět, ale dostalo se mu pouze titulů, které měli spíše posměšný charakter. Nakonec se Belisarios stal obětí povstání, kterého se pravděpodobně neúčastnil a byl za to exemplárně potrestán, když mu byli vypáleny oči.

Jeho úspěšná budovatelská způsobila vyčerpání ohromných finančních zásob, které byly uloženy v říši od dob Anastasisose, jenž se postaral o zlepšení finanční politiky říše. Na druhou stranu, nebýt těchto vysokých výdajů, nedošlo by k celkovému rozvoji říše, ke kterému Justinián přispěl výstavbou lazaretů, knihoven, nádrží, lázní a výstavbě nových silnic. Je pravdou že se nechal vystavět i nespočet velkolepých paláců a chrámů, které nebyly pro říši až tak důležité, ale bez této činnosti by nedošlo k výstavbě nejznámějšího chrámu v celé oblasti bývalé byzantské říše, kterým je bezesporu chrám Boží Moudrosti (Hagia Sofía). I přesto že za Justiniánovi vlády se stala Konstantinopol hlavním městem evropské kultury, kdy sám sebe považoval za patrona umění, došlo k celkové zhoršení ekonomické situace v říši, nutno dodat, že daný problém způsobilo nezvykle vysoký počet přírodních katastrof, jakými byla zemětřesení, dlouhá období sucha a dvě morové epidemie, která připravila říši o velké procento lidí žijící v říši. I když se Justinián pokoušel o zmírnění „efektu“ epidemie, o život přišlo okolo 30% obyvatel. Tato ztráta zásadně zasáhla do hospodářství, ve kterém bylo nedostatek lidí na obživení celého státu a to „napomohlo“ k celkovému úpadku říše.

Poslední léta vlády Justiniána započaly úmrtím jeho ženy Theodory, která se konci svého života stala nedůvěřivá k rádcům císaře. Dále se musel potýkat se špatnou ekonomickou situací, která byla podpořena další vlnou přírodních katastrof zakončena druhou morovou epidemií. Dále došlo k několika pokusům o svržení vlády, jelikož císař

přivedl celou říši do potíží kvůli svému rozhazování. Největší problémem se ovšem staly nájezdy Hunů, Slovanů a Bulharů, kteří využily nestabilní situace v říši. Císař se snažil vybudovat obranu avšak kvůli zmíněným podmínkám už neměl dostatek prostředků, proto si musel vypůjčit. Když Justinián I. umírá bez dědice v listopadu roku 565, nastupuje na trůn jeho synovec Justin II., který zdědil sice říši s vyspělým právním systémem, ale dluhy které Justinián zanechal, omezily chod říše do konce 6. století.

Resume

In this Bachelor thesis I founded that Justinian's building and expanding politic was payed by huge reservs that was made at the fifth century by emperor Anastasios. Perios of Justinian's reign was influeced by several natrual disasters sucha a earthquakes, femine and mostly by epidemic of plaque that kills almost 30 % of Byzantine population. His code of law became a base for many modern European countries. He conquered regions that belongs the West-roman empire in the past such as Lybia, South Hispania, Italia etc. During his reign Konstantinopol was a major city of culture. In his period was built the most famous building in the Byzantine empire, Hagia Sofia. He founded the farms for silkwors, thanks two monks, whom smuggled eggs in their staffs. In the end of his reign the whole East Roman empire was attacked by Huns, Slavs and Bulgarian tribes. And fortification against these attacks was so costly, that emperor who comes after Justinian, the Justin II., must solve the problem with high depts.

Seznam použité literatury

- ALEŠ, Pavel, *Církevní dějiny II*, Prešov, 1995.
- BELEZOS, Dimitris, *Byzantine Armies 325 AD -1453 AD*, Carrollton, 2009.
- BURCKHARDT, Jacob, *The Age of Constantine the Great*, London, 1949.
- DECKER, Michael J., *The Byzantine Art of War*, Yardley, 2016.
- DOSTÁLOVÁ, Růžena, *Byzantská vzdělanost*, Praha, 2003.
- EVANS, James Allan, *Emperor Justinian and the Byzantine Empire*, London, 2005. př.
TAMTĚŽ, *Age of Justinian*, London 2007
- GEOSTERGIOS, Asterios, *Justinian the Great, the Emperor and Saint*, Belmont, 1982.
- GIBBON, Edward, *Úpadek a pád římské říše*, Praha, 1983.
- HALDON, John, *The Byzantine Wars*, Brimscombe, 2008.
- HAVLÍK, Lubomír, *Přehledné dějiny Byzance*, Brno, 1979.
- LUTTWAK, Edward N., *The grand strategy of Byzantine empire*, Massachusetts, 2009.
- MAAS, Michal, *The Cambridge Companion to the Age of Justinian*, Cambridge, 2006.
- MEIER, Mischa, *Justinián, život a vláda východořímského císaře*, Červený Kostelec, 2009.
- PROKOPIOS z Kaisárie, *Válka s Góthy*, Praha, 1985.
- PROKOPIOS z Kaisárie, *Válka s Peršany a Vandaly*, Praha, 1985.
- PROCOPIUS, *Secret History*, Michigan, 1961. př.
- SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Praha, 2004.
- TREADGOLD, Warren, *A History of the Byzantine state and society*, Stanford, 1997. př.
- VAVŘÍNEK, Vladimír, *Války s barbary a jejich historik*, Praha, 1985.
- ZÁSTĚROVÁ, Bohumila a kol., *Dějiny Byzance*. Praha, 1996. př.

Odborné články

- Dictionary of Middle Ages vol. 7*, New York, 1986.
- Downey, Glanville. *Justinian as a Builder*, *The Art Bulletin*, vol. 32, no. 4, 1950, pp. 262–266. JSTOR, www.jstor.org/stable/3047311.
- FITCH, LUCY A, *ARCHITECTURE—(VI)*. *The Journal of Education*, vol. 49, no. 6 (1215), 1899, pp. 86–87. JSTOR, www.jstor.org/stable/44060235.
- CHULEV, Basil, *Justinian I the great – Macedonian Emperor of Konstantinopilitana a nova Roma*, Skopje, 2016.

JONES, Barry. J. *Dictionary of World Biography: 2nd Edition*, 2nd ed., ANU Press, Canberra, 2015, pp. 433–458. www.jstor.org/stable/j.ctt15r3xcb.14

PAZDERNIK, Charles, *Our Most Pious Consort Given Us by God: Dissident Reactions to the Partnership of Justinian and Theodora, A.D. 525-548*, *Classical Antiquity*, vol 13. no. 2. California press, 1994.

SHUMWAY, Edgar S. *Justinian's Redaction*, *The American Law Register (1898-1907)*, vol. 49, no. 4, 1901, pp. 195–214. JSTOR, www.jstor.org/stable/3306333.